

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

III. ÚS 41/01

Ústavný súd Slovenskej republiky po verejnom ústnom pojednávaní konanom dňa 28. júna 2001 a na neverejnom zasadnutí dňa 12. júla 2001 v senáte zloženom z predsedu J. B. a zo sudcov E. B. a Ľ. D. vo veci podnetu F. Ch., t. č. v Nápravno-výchovnom ústave D. n. V., zastúpeného advokátom JUDr. J. Č., H., ktorým namieta porušenie svojho práva podľa čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, takto

r o z h o d o l :

Krajský súd v Banskej Bystrici v konaní vedenom pod sp. zn. 9 To 787/00 p o r u š i l základné právo F. Ch. podľa čl. 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky tým, že nezabezpečil, aby F. Ch. mohol nahliadnuť do spisu Okresného súdu v Žiari nad Hronom sp. zn. 1 T 301/00 a obstarat' si kópie časti tohto spisu.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol dňa 9. marca 2001 doručený podnet F. Ch., toho času vo výkone trestu odňatia slobody

v Nápravnovýchovnom ústave D. n. V. (ďalej len „navrhovateľ“), zastúpeného advokátom JUDr. J. Č., H., v ktorom namieta postup v jeho trestnej veci a porušenie svojich základných práv garantovaných Ústavou Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“).

Navrhovateľ uviedol, že uznesením vyšetrovateľa Okresného úradu vyšetrovania Policajného zboru v Žiari nad Hronom (ďalej len „okresný úrad vyšetrovania“) sp. zn. OÚV-364/99 z 21. júna 2000 bol obvinený a bolo proti nemu začaté trestné stíhanie pre trestný čin lúpeže formou spolupáchateľstva podľa § 9 ods. 2 a § 234 ods. 1 a 2 písm. b) Trestného zákona a iné.

Rozsudkom Okresného súdu v Žiari nad Hronom (ďalej len „okresný súd“) sp. zn. 1 T 301/00 zo 4. októbra 2000 bol uznaný za vinného z trestného činu neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla formou spolupáchateľstva podľa § 9 ods. 2 a § 249a ods. 1 a 2 Trestného zákona a z trestného činu lúpeže formou spolupáchateľstva podľa § 9 ods. 2 a § 234 ods. 1 a 2 písm. b) Trestného zákona, za čo mu bol uložený úhrný trest odňatia slobody v trvaní šiestich rokov so zaradením do prvej nápravnovýchovnej skupiny.

Proti rozsudku okresného súdu podal odvolanie, ktoré Krajský súd v Banskej Bystrici (ďalej len „krajský súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. 9 To 787/00 uznesením z 28. novembra 2000 podľa § 256 Trestného poriadku zamietol.

Porušenie svojich práv vidí navrhovateľ v tom, že v priebehu celého konania navrhoval vykonanie dôkazov, ktoré mali potvrdiť jeho obhajobu. Ani jeden z konajúcich orgánov jeho práva podávať návrhy na doplnenie dokazovania nerešpektoval.

Navrhol napríklad opoznanie jeho hlasu svedkami, avšak vyšetrovateľ jeho návrhy na doplnenie dokazovania zamietol.

Okresný prokurátor mu sťažnosť proti uzneseniu vyšetrovateľa zamietol a podal obžalobu.

Podobne sa snažil, aby okresný súd predbežne prerokoval obžalobu a vrátil vec na doplnenie vyšetrovania na vykonanie dôkazov, ktoré sám v prípravnom konaní navrhol.

Takisto neúspešne žiadal o doplnenie dokazovania tak na hlavnom pojednávaní, ako aj odvolaním na krajskom súde.

Navrhovateľ tiež uviedol, že nebol riadne oboznámený s výsledkami vyšetrovania a predseda senátu mu neumožnil vyhotoviť opis zápisnice z hlavného pojednávania a nebolo mu umožnené ani vyhotoviť kópiu spisu.

Podľa názoru navrhovateľa došlo k porušeniu jeho základných práv podľa čl. 48 ods. 2 a čl. 50 ods. 3 ústavy.

Navrhovateľ tvrdí, že postupom orgánov činných v trestnom konaní bolo zásadným spôsobom porušené jeho ústavné právo vyjadriť sa ku všetkým vykonaným dôkazom a nebolo mu umožnené účinne sa v trestnom konaní obhajovať. V závere podnetu navrhol, aby ústavný súd rozhodol, že „zamietnutím navrhovaného dokazovania zo strany Okresného úradu vyšetrovania PZ SR v Žiari nad Hronom, Okresnej prokuratúry v Žiari nad Hronom, Okresného súdu v Žiari nad Hronom a Krajského súdu v Banskej Bystrici, ako aj neumožnením preštudovať vyšetrovací spis po skončení vyšetrovania vyšetrovateľom Okresného úradu vyšetrovania PZ SR v Žiari nad Hronom a neumožnením nahliadnuť do trestného spisu Okresného súdu v Žiari nad Hronom a následnými rozhodnutiami Okresného súdu v Žiari nad Hronom a Krajského súdu v Banskej Bystrici došlo k porušeniu ústavného práva F. Ch., na obhajobu zaručeného v článkoch 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a 50 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky“.

Návrh zo dňa 7. marca 2001 nespĺňal náležitosti ustanovené v § 20 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších

predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“), preto bol navrhovateľ vyzvaný na jeho doplnenie.

Na základe výzvy zo dňa 5. apríla 2001 zástupca navrhovateľa podaním doručeným ústavnému súdu dňa 20. apríla 2001 a navrhovateľ podaním doručeným dňa 23. apríla 2001 podnet doplnili, pričom doložili aj dôkazový materiál, ktorý je v prílohe spisu.

Okresný súd predložil spis sp. zn. 1 T 301/00 vo veci navrhovateľa F. Ch. a spol.

Navrhovateľ bol vyzvaný, aby návrh spresnil a označil, proti komu smeruje, a aby doložil dôkazy, ktoré v podnete uvádza.

V doplnenom vyjadrení navrhovateľ popísal postup vo svojej trestnej veci, pričom uviedol, že sa necíti byť vinným. Uviedol, že vyšetrovateľ postupoval v rozpore s Trestným poriadkom, keď napriek jeho výpovedi o neuznaní viny mu vzniesol obvinenie. Priznanie vykonal pod vplyvom svojho ustanoveného obhajcu, ktorý tým porušil ustanovenie § 41 ods. 1 Trestného poriadku. Žiadal o vyhotovenie odpisu časti spisu, na čo nedostal žiadne vyjadrenie ani požadovanú zápisnicu. Ďalej popísal nedostatky prípravného konania, ktoré podľa neho viedli k nesprávnemu súdnemu rozhodnutiu.

Zástupca navrhovateľa doplnil vo vyjadrení podnet tak, že ako subjekty porušujúce základné práva a slobody jeho mandanta označil krajský súd, okresný súd, Okresnú prokuratúru v Žiari nad Hronom (ďalej len „okresná prokuratúra“) a okresný úrad vyšetrovania.

Uviedol, že v prípravnom konaní navrhol vykonanie dôkazov, ktoré mali potvrdiť jeho nevinu. Tento dôkaz navrhol vykonať dňa 10. augusta 2000. Vyšetrovateľ okresného úradu vyšetrovania návrh na doplnenie vyšetrovania podľa ustanovenia § 166 Trestného poriadku zamietol napriek tomu, že bol podaný v súlade s právami obvineného podľa ustanovenia § 33 ods. 1 druhej vety Trestného poriadku

a právom obhajcu v trestnom konaní podľa ustanovenia § 41 ods. 2 Trestného poriadku.

Dňa 25. augusta 2000 podal žiadosť o preskúmanie postupu vyšetrovateľa prokurátorom, v ktorej opätovne navrhol vykonanie dôkazov. Ani tento dôkazný návrh nebol zo strany okresnej prokuratúry akceptovaný.

Podaním z 12. septembra 2000 predložil sudcovi okresného súdu vyjadrenie k predbežnému prerokovaniu obžaloby a navrhol, aby vec vrátil prokurátorovi na došetrenie s pokynom na vykonanie dôkazov, ktoré navrhol už v prípravnom konaní. Túto žiadosť opakoval aj na hlavnom pojednávaní dňa 4. októbra 2000. Aj tieto návrhy boli zamietnuté, čo dokumentuje aj zápisnica z hlavného pojednávania zo dňa 4. októbra 2000.

Navrhovateľ navrhol vykonanie dôkazov aj v odvolacom konaní na krajskom súde, čo dokazuje kópiou podaného odvolania.

Skutočnosť, že nebol zákonným spôsobom riadne a včas upozornený na možnosť preštudovať spis, je možné zistiť len zo spisu sp. zn. 1 T 301/00.

Rovnako len zo zápisnice z hlavného pojednávania je možné zistiť, že podal predsedovi senátu žiadosť o vyhotovenie zápisnice z hlavného pojednávania. Táto žiadosť bola zamietnutá, preto podaním z 23. októbra 2000 požiadal o možnosť nahliadnuť do trestného spisu a vyhotoviť kópie z neho. Ani tejto žiadosti nebolo vyhovené.

Z týchto dôvodov trvá na tom, že jeho právo na obhajobu nebolo dodržané.

Ako dôkazný návrh predložil:

- prípis vyšetrovateľovi okresného úradu vyšetrovania zo dňa 10. augusta 2000 (a kópiu doručovacej knihy, že tento prípis bol expedovaný 11. augusta 2000),
- prípis zo dňa 25. augusta 2000 adresovaný okresnej prokuratúre (expedovaný 25. augusta 2000),

- prípis zo dňa 12. septembra 2000 (expedovaný 13. septembra 2000) okresnému súdu,
- prípis zo dňa 23. októbra 2000 (expedovaný 23. októbra 2000), ktorým žiada okresný súd o nahliadnutie do spisu a vyhotovenie fotokópií zápisníc z jeho výsluchov,
- oznámenie o zamietnutí návrhu na doplnenie vyšetrovania sp. zn. OÚV-381/99 zo 17. augusta 2000,
- žiadosť okresnej prokuratúry zo dňa 7. septembra 2000 o preskúmanie postupu vyšetrovateľa,
- rozsudok okresného súdu vo veci sp. zn. 1 T 301/00 zo dňa 4. októbra 2000,
- uznesenie krajského súdu sp. zn. 9 To 787/00 zo dňa 28. novembra 2000.

Ústavný súd dňa 27. apríla 2001 uznesením č. k. III. ÚS 41/01-21 prijal podnet navrhovateľa v časti namietajúcej porušenie práva podľa čl. 50 ods. 3 ústavy v konaní vedenom na krajskom súde pod sp. zn. 9 To 787/00 na ďalšie konanie. Vo zvyšnej časti podnet odmietol.

Podľa ustanovenia § 29 ods. 5 zákona o ústavnom súde bolo vyžiadané sudcom spravodajcom vyjadrenie krajského súdu.

Z vyjadrenia krajského súdu doručeného ústavnému súdu dňa 7. júna 2001 vyplýva, že spisový materiál bol súdu spolu s predkladacou správou doručený dňa 10. novembra 2000 z dôvodu podaného odvolania obžalovanými M. H. a navrhovateľom proti rozsudku okresného súdu zo dňa 4. októbra 2000.

V rámci konania pred odvolacím súdom ani obhajca a ani navrhovateľ ústne ani písomne neuplatnili svoje právo nahliadnuť do spisu. Pokiaľ by tomu tak bolo, v spise by sa o tom nachádzal úradný záznam, z ktorého by bolo zistiteľné, kde kedy a v akom časovom rozsahu im bol daný spisový materiál k nahliadnutiu.

Je pravdou, že v spise je protokolovaná žiadosť navrhovateľa o nahliadnutie do spisu pod č. listu 308, predmetnú žiadosť z 23. októbra 2000 formuloval jeho obhajca

a adresoval ju okresnému súdu. Predmetná žiadosť bola prvostupňovému súdu doručená 24. októbra 2000, t. j. v čase, keď sa spisový materiál nachádzal ešte na tamomšom súde. Či bolo tejto žiadosti vyhovené do dňa 8. novembra 2000, keď bol spis odoslaný s predkladacou správou odvolaciemu súdu, nie je známe.

Keďže v spise sa o tom nenachádza úradný záznam, možno len predpokladať, že žiadosť nebola akceptovaná zo strany predsedu senátu prvostupňového súdu. Jednoznačne sa to vylúčiť nedá. Navyše, žiadosť nie je podpísaná navrhovateľom, ale iba jeho obhajcom, ktorému mohlo byť kedykoľvek do 8. novembra 2000 umožnené nahliadnuť do spisu v zmysle ustanovenia § 65 ods. 1 Trestného poriadku. Na odstránenie týchto nejasností by bolo vhodné obrátiť sa priamo na sudcu, ktorý vo veci rozhodoval.

Faktom ale ostáva, že ani obžalovaný a ani jeho obhajca v rámci odvolacieho konania netrvali na vyhovení spomenutej písomnej žiadosti. Preto obhajcovi ani obžalovanému nebol daný spisový materiál k nahliadnutiu.

Krajský súd v zmysle ustanovenia § 30 ods. 2 zákona o ústavnom súde netrval na ústnom pojednávaní.

Predseda senátu nariadil termín verejného ústneho pojednávania na deň 28. júna 2000 o 14.00 h v budove Krajského súdu v Košiciach.

Na verejnom zasadnutí sa zúčastnil navrhovateľ (bol predvedený z Nápravno výchovného ústavu D. n. V.) a jeho zástupca JUDr. J. Č., advokát z H. Predseda krajského súdu upovedomenie o verejnom zasadnutí obdržal dňa 12. júna 2001, ale na zasadnutí za tento súd nebol nikto prítomný.

Zástupca navrhovateľa uviedol, že k podaniu podnetu na začatie konania pred ústavným súdom podnecovateľa viedla na podanie tohto návrhu tá skutočnosť, že v priebehu konania, ktorého výsledok napádali, nadobudol presvedčenie, že došlo k porušeniu jeho ústavou zaručených práv a slobôd.

Pokiaľ ide o ústavné právo na obhajobu, je navrhovateľ toho názoru, že toto ústavné právo nemožno obmedzovať len na samotné právo podnecovateľa v trestnom konaní ako obvineného na to, aby sa mohol vyjadrovať k predmetu obvinenia, prípadne navrhovať dôkazy alebo sám sa obhajovať, prípadne využiť svoje právo stanovené v Trestnom poriadku zvoliť si obhajcu.

Je toho názoru, že účelom tohto ustanovenia ústavy je poskytnúť obvinenému možnosť, aby sa bránil všetkými možnými dostupnými prostriedkami obvineniam, že spáchal trestný čin.

Tvrdí, že čl. 50 ods. 3 ústavy zakotvuje dodržanie všetkých práv obvineného a obžalovaného v priebehu celého trestného konania, ktoré majú za následok alebo ich využitie má za následok dosiahnutie spravodlivého rozhodnutia vo veci. Je nesporné, že čl. 50 ods. 3 ústavy bol premietnutý do mnohých práv obvineného a obžalovaného, ktoré sú uvedené v Trestnom poriadku, a práve svojím návrhom na začatie konania uviedli konkrétne skutočnosti, v ktorých teraz už odsúdený navrhovateľ vidí porušenie tohto jeho základného práva na obhajobu.

Nie je ich zámerom dokázať, že by porušením ústavných práv odsúdeného došlo k určitému nespravodlivému, prípadne nezákonnému rozhodnutiu o veci samej. Tvrdia však, že v prípade dodržiavania jeho ústavných práv na obhajobu by bolo možné v konečnom dôsledku privodiť pre neho aj iné rozhodnutie vo veci, pretože takéto rozhodnutie vo veci samej nemožno vylúčiť.

Uviedli, že v súlade s ustanovením § 2 ods. 2, 4 a 5 Trestného poriadku sú v tomto určitým spôsobom zahrnuté základné princípy trestného konania, ktoré v ňom odzrkadľujú aj čl. 50 ods. 3 ústavy.

V ustanovení § 33 ods. 1 Trestného poriadku sú zakotvené podstatné práva obvineného brániť sa v priebehu trestného konania. Postupom krajského súdu boli tieto práva obvinenému odňaté, a teda došlo k ich porušeniu. Toto porušenie práv navrhovateľa vidia najmä v tom, že v priebehu trestného konania neboli dodržané

ustanovenia, ktoré majú za následok doručovanie určitých predvolaní, aj keď je zrejmé, že určitý záznam sa v trestnom spise nachádza, neboli dodržané procesné postupy na to, aby boli písomnosti riadne doručené a obvinený a obhajca by boli riadne upovedomení o možnosti preštudovať vyšetrovací spis.

O takejto možnosti neboli pri výsluchu, tak ako je to konštatované jednak v zápisnici o oboznámení s výsledkami vyšetrovania, ani upovedomení pri výsluchu, ktorý predchádzal oboznámeniu.

Keďže obvinený nemal možnosť nahliadnuť do spisu do jeho skončenia, teda sa zákonným spôsobom oboznámiť s výsledkami vyšetrovania, požiadal okresný súd o túto možnosť. Využil svoje právo dané mu ustanovením § 65 ods. 3 tretej vety Trestného poriadku, z ktorého vyplýva, že v konaní pred súdom nemožno odoprieť nazretie do spisov obvinenému, jeho obhajcovi, poškodenému, zúčastnenej osobe a ich splnomocnencom. Už v tomto štádiu pocítovali určitú nespravodlivosť pri dodržiavaní práva na obhajobu, listom požiadali predsedu senátu o nahliadnutie do spisu. Žiadali o nahliadnutie do spisu, aby im bol stanovený termín na toto nahliadnutie, prípadne aby im umožnil využitie práva podľa ustanovenia § 65 ods. 1 Trestného poriadku nahliadnuť do spisu, robiť si z neho výpisky, poznámky a obstaráť si na svoje trovy kópie spisov a ich častí. Táto žiadosť však ostala bez odpovede. Na túto skutočnosť poukazovali aj v odvolacom konaní proti prvostupňovému rozsudku. Porušenie práva obhajoby považovali za podstatné, ktoré zabránilo riadnej obhajobe.

Priznanie navrhovateľa pri prvých úkonoch pred vyšetrovateľom nezbavovalo orgány činné v trestnom konaní vykonať všetky dôkazy na to, aby skutočne vina bola jednoznačne a bez najmenších pochybností preukázaná, a to aj z dôvodu, že v trestnom spise sa nachádzali dôkazy, ktoré spochybňovali jeho zavinenie. A to práve z toho dôvodu, ako navrhovateľ tvrdil, že v čase prvotných výsluchov bol pod vplyvom alkoholu, a teda si nepamätal presne všetky okolnosti prípadu, najmä všetky tie tvrdenia, ktoré použil v rámci výsluchu ako obvineného, preto považoval za potrebné využiť svoje právo a nahliadnuť do spisu.

Toto mu nebolo umožnené ani pri oboznámení s výsledkami vyšetrovania, ani na začiatku hlavného pojednávania pred prvostupňovým súdom a v konečnom dôsledku ani pred začiatkom verejného zasadnutia o jeho odvolaní.

Súdy tak postupovali napriek tej skutočnosti, že v podanom odvolaní žiadali o možnosť nahliadnutia do spisu a vyhotovenia kópií spisov.

V tejto súvislosti je zaujímavý ten fakt, že prvostupňový súd až v máji 2001 reagoval na ich žiadosť o nahliadnutie do spisov argumentáciou, že sa nahliadnutie nemôže uskutočniť, lebo spis sa u nich nenachádza. Z uvedených dôvodov žiadajú, aby bolo rozhodnuté, že postupom krajského súdu došlo k porušeniu ústavného práva navrhovateľa podľa čl. 50 ods. 3 ústavy.

Na otázku predsedu senátu, aby sa vyjadrili k skutočnostiam uvedeným v správe sudcu spravodajcu, zástupca navrhovateľa uviedol, že by sa rád vyjadril k úradným záznamom vyšetrovateľa dotýkajúcim sa predvolania na oboznámenie s výsledkami vyšetrovania.

K tejto otázke sa nemohol vyjadriť v konaní pred všeobecným súdom, pretože mu nebol poskytnutý spis a o ich existencii sa dozvedel až z uznesenia o prijatí podnetu ústavným súdom.

Sú toho názoru, že písomnosti majú byť doručované, pokiaľ ide o určovanie termínov rôznych vyšetrovacích úkonov a v tomto prípade aj o určenie termínu na oboznámenie s výsledkami vyšetrovania.

Zástupca navrhovateľa nevidí dôvod, prečo by sa nezúčastnili práve oboznámenia s výsledkami vyšetrovania, keď sa zúčastnil všetkých vyšetrovacích úkonov po prevzatí obhajoby.

K vyjadreniu krajského súdu k prijatému podnetu uviedli, že ak žiadali okresný súd v závere ich žiadosti o to, aby im umožnil nahliadnuť do spisu, túto skutočnosť zdôraznili aj do odvolania. Na prvostupňovom súde navrhovateľ formuloval žiadosť,

že chce nahliadnuť do spisu, je však chybou, že netrvali na protokolácii do zápisnice z hlavného pojednávania.

Na otázku predsedu senátu, či okresný alebo krajský súd neumožnili navrhovateľovi nahliadnuť do spisu buď tak, že by ho dali predviesť z väzby na súd, alebo vykonali toto oboznámenie vo väzbe a tam mu dali spis preštudovať, zástupca navrhovateľa uviedol, že takýto procesný postup nebol využitý zo strany ani jedného z oboch súdov. Na otázku člena senátu, že pokiaľ ide o vykonanie hlavného pojednávania v Žiari nad Hronom a protokolácia o týchto návrhoch sa v zápisnici nenachádza, či boli podané, zástupca navrhovateľa uviedol, že sa snažil vysvetliť senátu vec na začiatku hlavného pojednávania a keďže protokolácia nebola vykonaná a cítili ujmu na právach, písomne požiadali o možnosť nahliadnutia do spisu. Na otázku predsedu senátu na priebeh verejného zasadnutia na krajskom súde, vzhľadom na predchádzajúcu žiadosť o nahliadnutie do spisov, zástupca navrhovateľa uviedol, že každý odvolací senát má iný postup. Tento senát vyžaduje od procesných strán prednesenie záverečného návrhu, čo predstavuje dosť úzky priestor pre poukazovanie na procesné vady, pretože zaujíma ten názor, že mali dosť času to napísať do písomných dôvodov odvolania. Pokiaľ ide o osobu navrhovateľa, ten chcel pri záverečnom návrhu zasa možno pre členov senátu nezmyselne nahliadnuť do spisu. Tým začal a potom sa jednoducho pripojil k návrhu svojho obhajcu.

Navrhovateľ vo svojom prednese zdôraznil, že napísal sťažnosť na vyšetrovateľa okresnému prokurátorovi, že nemal možnosť oboznámiť sa so spisom. Neskôr napísal krajskému prokurátorovi a napokon ústavnému súdu. Žiadal o nahliadnutie do spisu predsedu senátu okresného súdu, čo mu predseda senátu zamietol. Potom napísal žiadosť o nahliadnutie do vyšetrovacieho spisu, čo mu tiež nebolo umožnené. Potom ako odsúdený v priebehu dvoch mesiacov napísal žiadosť o vyhotovenie fotokópie zápisnice z hlavného pojednávania, na čo mu sudca odpísal, že kópie z trestného spisu sa nevyhotovujú a že spis nie je dosiahnuteľný.

II.

Zo spisu okresného súdu sp. zn. 1 T 301/00 vyplýva, že navrhovateľ bol rozsudkom zo dňa 4. októbra 2000 uznaný za vinného z trestného činu neoprávneného používania cudzieho motorového vozidla formou spolupáchateľstva podľa § 9 ods. 2 k § 249a ods. 1 a 2 Trestného zákona a z trestného činu lúpeže formou spolupáchateľstva podľa § 9 ods. 2 k § 234 ods. 1 a 2 písm. b) Trestného zákona, za čo mu bol uložený úhrný trest odňatia slobody v trvaní šiestich rokov so zaradením do prvej nápravno-výchovnej skupiny.

Proti rozsudku okresného súdu podal navrhovateľ odvolanie, ktoré krajský súd podľa ustanovenia § 256 Trestného poriadku zamietol uznesením sp. zn. 9 To 787/00 z 28. novembra 2000.

Z predloženého spisu vyplýva, že navrhovateľ od prvého výsluchu dňa 21. júna 2000 mal ustanoveného obhajcu. Bol vypočutý dňa 21. júna 2000, ale odmietol vypovedať bez prítomnosti obhajcu, preto bol výsluch znovu vykonaný toho istého dňa o 17.45 h za prítomnosti obhajcu (č. listu 68 a nasl.). Obhajca sa zúčastnil výsluchu na polícii a aj pri rozhodovaní o väzbe na okresnom súde.

Na č. listu 231 spisu sa nachádzajú dôkazné návrhy obhajcu, kde navrhol vykonanie konfrontácie na odstránenie rozporov vo výpovediach so spoluobvineným navrhovateľom M. H. a ďalej navrhol vypočuť svedkov a vykonať rekogníciu, aby svedkovia mohli opoznať osobu, ktorá mala vykonať skutky, za ktoré je navrhovateľ trestne stíhaný, a to opoznanie hlasu obvineného.

Tento návrh bol zamietnutý rozhodnutím podľa ustanovenia § 166 ods. 1 Trestného poriadku, ktoré sa nachádza na č. listu 232 spisu. Návrh na preskúmanie vyšetrovacieho spisu prokurátorom sa v trestnom spise nenachádza (podľa spisového poriadku prokuratúry je zrejme súčasťou dozorového denníka prokurátora sp. zn. Pv 723/2000). Napriek tomu navrhovateľ predložil kópiu tohto návrhu zo dňa 25. augusta 2000, ako aj kópiu doručovacej knihy, z ktorej vyplýva, že bol expedovaný z advokátskej kancelárie 25. augusta 2000.

Spis na č. listu 276 - 277 obsahuje návrh obhajcu a navrhovateľa adresovaný okresnému súdu dňa 12. septembra 2000, ktorý súd obdržal 14. septembra 2000, a išlo o vykonanie konfrontácie so spoluobvineným M. H., výsluch ďalších svedkov a vykonanie rekognície opoznaním hlasu obžalovaného. Návrh obsahoval žiadosť o prepustenie z väzby, ako aj žiadosť o predbežné prerokovanie obžaloby.

Okresný súd reagoval na tieto návrhy uznesením, ktoré sa nachádza na č. listu 278 - 279 a ktorým podľa ustanovenia § 72 ods. 2 Trestného poriadku žiadosť navrhovateľa o prepustenie z väzby na slobodu zamietol a následne určil termín hlavného pojednávania vo veci.

Pokiaľ ide o oboznámenie s výsledkami vyšetovania, na č. listu 241 sa nachádza záznam o preštudovaní vyšetrovacieho spisu, kde sa uvádza, že lehota na oboznámenie bola dodržaná a obžalovaný aj obhajca boli oboznámení o možnosti preštudovať spis už po skončení vyšetrovacieho úkonu dňa 4. augusta 2000. Obhajca sa mal ospravedlniť, že sa oboznámenia so spisom nemôže zúčastniť, a súhlasiť, aby sa obvinený s ním oboznámil, a trvať na doplnení vyšetovania tak, ako uviedol vo svojom liste. Obvinený mal prehlásiť, že nemá žiadne námietky, nevie uviesť, prečo je stíhaný, a on sa ničoho nedopustil. Navrhovateľ (obvinený) prírpis na č. listu 241 odmietol podpísať, obhajca nie je podpísaný a na prírpise je uvedené - neprítomný.

V tejto súvislosti sa na č. listu 242 spisu nachádza úradný záznam, podľa ktorého vyšetrovateľ mal ústne oboznámiť o úkone oboznámenia s výsledkami vyšetovania navrhovateľa a jeho obhajcu dňa 4. augusta 2000. V zázname o úkone zo dňa 4. augusta 2000 však žiadna zmienka o vyrozumení nie je vykonaná.

Na č. listu 292 a nasl. spisu sa nachádza zápisnica z hlavného pojednávania, ktoré bolo vykonané v Žiari nad Hronom dňa 4. októbra 2000, ktoré sa dotýka skutkových zistení, kde na č. listu 299 hodnotí obhajca i skutočnosti, ktoré sa týkajú možnosti obhajoby a jeho návrhov v tejto veci. Následne po vyhlásení rozsudku podal obvinený odvolanie týkajúce sa tak viny, ako aj trestu.

Na č. listu 308 sa nachádza prípis, ktorým obhajca navrhovateľa žiada okresný súd dňa 23. októbra 2000 o nahliadnutie do trestného spisu a vyhotovenie kópií zápisníc o výsluchu navrhovateľa v prípravnom konaní a kópií zápisníc z hlavného pojednávania zo dňa 4. októbra 2000. V prípise tiež uvádza, že na hlavnom pojednávaní požiadal o oboznámenie s vyšetrovacím spisom. Táto žiadosť bola zamietnutá.

Navrhovateľ v prípise uvádza „ja naďalej trvám na tom, aby som mal možnosť preštudovať vyšetrovací spis. Nebol som riadne upovedomený, preto som nemal možnosť využiť svoje právo vyšetrovací spis preštudovať. Okrem toho som prostredníctvom svojho obhajcu požiadal o možnosť vyhotovenia kópie zápisnice z hlavného pojednávania, ktoré právo mi bolo odmietnuté. Z vyššie uvedených dôvodov preto dôvodne predpokladám, že súd vykoná všetky potrebné úkony na zachovanie môjho práva, preto žiadam, aby mojej žiadosti bolo vyhovené v čo najkratšom čase.“

V trestnom spise sa nachádza odôvodnenie odvolania, ktoré bolo predložené okresnému súdu dňa 7. novembra 2000 (č. listu 314 - 320).

Okresný súd predložil krajskému súdu spis aj s odvolaním dňa 10. novembra 2000 bez toho, aby sa v spise nachádzala nejaká reakcia na návrh (žiadosť) z 23. októbra 2000, ktorý obdržal 24. októbra 2000.

V priebehu odvolacieho konania na č. listu 316 a nasl. sa nachádza zdôvodnenie porušenia práv obhajoby v prípravnom konaní, nevyhovenia návrhom a žiadostiam o vyhotovenie kópie zápisnice z hlavného pojednávania a možnosti nahliadnutia do spisu, ktoré navrhovateľ kvalifikuje ako závažné pochybenie porušenia práva na obhajobu, že napadnutý rozsudok trpí vadami, pre ktoré je potrebné ho zrušiť. Následne krajský súd vo veci rozhodoval uznesením podľa ustanovenia § 256 Trestného poriadku a odvolanie oboch obžalovaných zamietol.

Zo zápisnice o verejnom zasadnutí nevyplýva, že by navrhovateľ alebo jeho zástupca namietali priebeh verejného zasadnutia.

III.

Podľa čl. 50 ods. 3 ústavy obvinený má právo, aby mu bol poskytnutý čas a možnosť na prípravu obhajoby a aby sa mohol obhajovať sám alebo prostredníctvom obhajcu.

Čl. 50 ods. 3 ústavy zaručuje práva obvinenému, pričom sa kladie dôraz na existenciu týchto práv už od vznesenia obvinenia. Subjektom práva zaručeného týmto ustanovením nie je ktokoľvek, ale osoba, voči ktorej bolo vznesené obvinenie podľa ustanovenia § 163 ods. 1 Trestného poriadku. Práva zaručené čl. 50 ods. 3 ústavy sa v nezmenenom rozsahu priznávajú aj obžalovanému a odsúdenému.

Ústavný súd vo viacerých svojich rozhodnutiach zaujal stanoviská k dodržiavaniu čl. 50 ods. 3 ústavy orgánmi štátu.

Vo veci sp. zn. II. ÚS 8/96 uviedol, že čl. 50 ods. 3 zaručuje všetkým oprávneným osobám, že budú mať čas na prípravu obhajoby, ďalej že budú mať možnosť pripraviť si obhajobu a že svoju obhajobu budú môcť predniesť právne významným spôsobom buď osobne, alebo prostredníctvom svojho obhajcu. Uplatnenie práva na obhajobu nezaručuje oprávnenej osobe dosiahnutie takého rozhodnutia súdu, o ktorý sa usiluje pomocou obhajoby. Účelom práva zaručeného čl. 50 ods. 3 ústavy je poskytnutie príležitosti brániť sa obvineniu zo spáchania trestného činu.

Vo veci sp. zn. II. ÚS 52/98 ústavný súd uviedol, že pozitívny záväzok Slovenskej republiky pri realizácii práv obvineného v trestnom konaní je zabezpečený cestou Trestného poriadku, ktorý je právnym predpisom upravujúcim postup v trestnom konaní. Trestný poriadok v jednotlivých fázach trestného konania zaručuje ústavou garantované právo obhajoby.

Zásada práva na obhajobu má medzi ostatnými zásadami trestného práva azda najvýznamnejšie postavenie. Jej legislatívne vyjadrenie a reálne zabezpečenie svedčí o stupni demokracie v trestnom procese toho-ktorého štátu.

Táto zásada vyjadruje požiadavku, aby v trestnom procese bola zaručená ochrana práv a záujmov osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie.

Zásada zabezpečenia práva na obhajobu je nevyhnutným predpokladom úspešného výkonu súdnictva, ktorého významnou úlohou je ochrana práv a zákonom chránených záujmov občanov. Zabezpečuje sa nielen v záujme osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie, ale v záujme celej spoločnosti.

Právom osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie, na obhajobu sa rozumie súhra práv na realizáciu obhajoby proti vznesenému obvineniu. Podrobne tieto oprávnenia uvádza ustanovenie § 33 Trestného poriadku. Vztahuje sa na celé trestné konanie a zahŕňa:

- a) právo obvineného vedieť, z čoho je obvinený,
- b) právo na osobnú obhajobu, t. j. právo obhajovať sa sám,
- c) právo obvineného požadovať, aby v trestnom konaní boli zistené aj všetky okolnosti svedčiacie v jeho prospech,
- d) právo zvoliť si obhajcu a radiť sa s ním

(E. Husár a kolektív, Trestné právo procesné, Jura Edition 2001, s. 24 a nasl.).

Zabezpečenie práv obhajoby je konkretizované v jednotlivých ustanoveniach Trestného poriadku.

Podstatou práva obvineného podľa tohto ustanovenia je:

- a) od vznesenia obvinenia, obvinený musí byť oboznámený so skutkom, ktorý mu je kladený za vinu, a s jeho právnou kvalifikáciou,
- b) má právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu. Ide o právo, nie povinnosť, obvinený môže aj odmietnuť k veci vypovedať,

- c) má právo uvádzať okolnosti a dôkazy slúžiace na jeho obhajobu, robiť návrhy, podávať žiadosti a opravné prostriedky,
- d) má právo zvoliť si obhajcu a radiť sa s ním aj počas úkonov vykonávaných orgánom činným v trestnom konaní, má právo žiadať, aby bol vyslúchaný za prítomnosti svojho obhajcu a aby sa obhajca zúčastnil aj na iných úkonoch prípravného konania,
- e) má právo, aby bol o svojich právach poučený (v rozsahu primeranom konkrétnemu procesnému štádiu), pričom orgány činné v trestnom konaní sú povinné poskytnúť mu plnú možnosť na uplatnenie týchto práv.

Obvinený nesmie byť k výpovedi a priznaniu nijakým spôsobom donucovaný (§ 91 ods. 1 Trestného poriadku).

Obvinený má právo na obhajobu zabezpečené aj ďalšími opatreniami.

Obvinený musí včas vedieť, za aký trestný čin je stíhaný, pričom podstata obvinení sa mu musí oznámiť do troch dní od vydania uznesenia, najneskôr však na začiatku prvého výsluchu (§ 163 ods. 1 Trestného poriadku).

Pred prvým výsluchom treba obvinenému oznámiť podstatu obvinenia (§ 92 Trestného poriadku) a poučiť ho o jeho právach, pričom obsah poučenia sa poznačí v zápisnici o výsluchu obvineného. Ak totožnosť obvineného nemožno hneď zistiť, treba k zápisnici o jeho výsluchu pripojiť také dôkazy, aby táto osoba nemohla byť zamenená s inou osobou.

Obvinenému musí byť daná možnosť k obvineniu sa podrobne vyjadriť, najmä súvisle opísať skutočnosti, ktoré sú predmetom obvinenia, uviesť okolnosti, ktoré obvinenia zoslabujú alebo vyvracajú, a ponúknuť o nich dôkazy.

Obvinenému sa môžu klásť otázky na doplnenie výpovede alebo odstránenie neúplnosti a rozporov. Otázky sa musia klásť jasne a zrozumiteľne, bez predstierania klamlivých a nepravdivých okolností; nesmie sa v nich naznačiť, ako na ne odpovedať.

Po skončení vyšetovania sa musí obvinenému umožniť preštudovanie spisu, pričom má možnosť podať návrhy na doplnenie vyšetovania (§ 166 Trestného poriadku).

K tomuto kroku pristúpi vyšetrovateľ, ak uzná vyšetovanie za skončené a jeho výsledky postačujúce na podanie obžaloby. Okrem obvineného sa so spisom môže oboznámiť aj jeho obhajca, poškodený alebo jeho splnomocnenec, a to v primeranej lehote, kedy môžu podať aj návrhy na doplnenie vyšetovania. Na možnosť preštudovať spisy a podať návrhy na doplnenie vyšetovania upozorní vyšetrovateľ obvineného a jeho obhajcu najmenej tri dni vopred. Uvedenú lehotu možno so súhlasom obvineného a obhajcu skrátiť. Ak vyšetrovateľ nepovažuje navrhované doplnenia za potrebné, odmietne ich. O týchto úkonoch urobí vyšetrovateľ záznam v spise a o odmietnutí návrhu na doplnenie vyšetovania vyrozumie obvineného alebo obhajcu a poškodeného.

Ak obvinený, obhajca alebo poškodený nevyužijú možnosť preštudovať spisy napriek tomu, že o nej boli riadne upovedomení, vykoná o tom vyšetrovateľ záznam do spisu a ďalej postupuje tak, akoby k takému úkonu bolo došlo.

V konaní pred súdom má obvinený, už označený ako obžalovaný, znovu možnosť oboznámiť sa s celou podstatou vzneseného obvinenia. V rámci prípravy hlavného pojednávania sa mu musí doručiť obžaloba (§ 196 Trestného poriadku).

Podľa ustanovenia § 206 ods. 1 Trestného poriadku predseda senátu vyzve prokurátora, aby predniesol obžalobu. Tým je i verejne oznámená podstata obvinenia, ktoré je obžalovanému kladené za vinu.

Obhajoba obžalovaného je zdôraznená aj poradím záverečných rečí, keď obžalovaný prednáša záverečnú reč posledný a má právo posledného slova.

Významným právom obžalovaného ako procesnej strany je právo byť prítomný na pojednávaní vecí tak na hlavnom pojednávaní, ako aj na verejnom zasadnutí, aby mohol čo najlepšie realizovať svoje právo na obhajobu.

Obvinený (obžalovaný) má právo nahliadnuť do spisu za podmienok ustanovených v § 65 Trestného poriadku.

Podľa ustanovenia § 65 ods. 1 Trestného poriadku obvinený, poškodený a zúčastnená osoba, ich obhajcovia a splnomocnenci majú právo nazerať do spisov s výnimkou zápisnice o hlasovaní a časti spisu obsahujúcej údaje o totožnosti svedka (§ 101 ods. 3 a 4) a krycie údaje o totožnosti agenta, robiť si z nich výpisky a poznámky a obstarávať si na svoje trovy kópie spisov a ich častí.

Podľa ustanovenia § 65 ods. 3 Trestného poriadku tomu, kto mal byť pri úkone prítomný, nemožno odoprieť nazretie do zápisnice o takom úkone. Obvinenému a jeho obhajcovi nemožno odoprieť nazretie do uznesenia o vznesení obvinenia. V konaní pred súdom nemožno odoprieť nazretie do spisov obvinenému a jeho obhajcovi, poškodenému, zúčastnenej osobe a ich splnomocnencom.

Ide o elementárnu možnosť získať informáciu, ktorá môže ovplyvniť ďalší postup, napr. prípravu návrhov, prípravu opravných prostriedkov proti rozhodnutiam orgánov prípravného konania, ale aj proti rozhodnutiam súdu vo veci samej.

Výrazným vyrovnaním postavenia obvineného je v trestnom konaní možnosť voľby obhajcu v každej trestnej veci. V niektorých závažnejších prípadoch je účasť povinná aj za cenu ustanovenia (§ 36 a 36a Trestného poriadku).

Obvinený má právo radiť sa so svojím obhajcom, ktorý je oprávnený podávať návrhy, žiadosti a opravné prostriedky, nazerať do spisov, zúčastňovať sa na vyšetrovacích úkonoch, hovoriť s obvineným bez účasti tretej osoby, pri skončení vyšetrovania sa oboznámiť so spisom a podať návrh na doplnenie vyšetrovania.

Obhajcovi sa doručujú všetky písomnosti, predvolania na hlavné pojednávanie a verejné zasadnutie, pri ktorom musí byť dodržaná lehota napr. päť dní pred hlavným pojednávaním. Aj obhajca má právo nazerat' do spisu ako primárneho zdroja informácií slúžiaceho na ďalší postup v obhajobe.

Zabezpečenie práva obvineného na obhajobu je súčasťou práva na spravodlivý proces, ktorý predstavuje záverečné rozhodnutie vo veci samej pred nezávislým súdnym orgánom.

Súčasťou minimálnych práv obvineného je i možnosť mať primeraný čas na prípravu svojej obhajoby. Ani to však nie je možné realizovať bez možnosti nahliadnutia do spisu. To isté ako pre prípravu obhajoby sa vzťahuje aj na obhajcu.

Právo na obhajobu neplynie len z ochrany práv jednotlivca, ale aj zo záujmu štátu na zistení pravdy. Bolo by iluzórne dodržiavanie ústavy, keby tieto postupy garantované ústavou a zákonom neboli rešpektované aj v činnosti orgánov trestného konania.

Právo obvineného obhajovať sa osobne je jeho prvým a základným právom. Pretože obvinený je tu sám sebe obhajcom, zásadne musí mať všetky práva, ktoré inak niektoré právne poriadky priznávajú len obhajcovi, ale nie osobne obvinenému, napr. právo nahliadnuť do spisu, zúčastniť sa pojednávania a pod. (B. Repík, Ľudské práva v súdnom konaní, MANZ 1999, s. 205 a nasl.).

Podľa právneho názoru ústavného súdu (II. ÚS 34/99) právo na obhajobu sa zaručuje ako základné právo fyzickej osoby. Podlieha všetkým pravidlám, ktoré sa uznávajú pri ochrane základných práv a slobôd.

Základným pravidlom týchto práv je princíp nastolenia spravodlivej rovnováhy medzi verejnými záujmami, ktoré sú predmetom ústavnej ochrany. V prípade konfliktu medzi chránenými verejnými záujmami sa jeden zo záujmov nemôže nadradit' nad iný tak, aby sa poprel účel ochrany priznanej inému chránenému verejnému záujmu. V okolnostiach prípadu ide o právne riešenie konfliktu medzi verejným záujmom na

odhalení a potrestaní páchatel'a trestného činu a tými verejnými záujmami, kvôli ktorým sa ústavou priznáva právo na obhajobu.

Podstatou posúdenia ústavného súdu je prijatá časť podnetu navrhovateľ'a. Ide o tvrdenie, že neumožnením nahliadnuť mu do spisu okresného súdu sp. zn. 1 T 301/00 a obstarat' si kópie časti spisu zo strany krajského súdu v konaní vedenom pod sp. zn. 9 To 787/00 došlo k porušeniu jeho práva na obhajobu podľa čl. 50 ods. 3 ústavy.

Ústavný súd už v uznesení č. k. III. ÚS 41/01-21 z 27. apríla 2001, ktorým sčasti prijal podnet navrhovateľ'a na ďalšie konanie, uviedol, že súčasťou práva na obhajobu podľa čl. 50 ods. 3 ústavy je aj právo obvineného nazerať do spisov, robiť si z nich výpisky a poznámky a obstarávať si na svoje trovy kópie spisov a ich častí, pričom neumožnením obvinenému napr. nahliadnuť do spisu a obstarat' si fotokópie jeho častí môže dôjsť k porušeniu ústavného práva na obhajobu.

Krajský súd, ktorému bol spis okresného súdu sp. zn. 1 T 301/00 predložený 10. novembra 2000 za účelom rozhodnutia o odvolaniach podaných proti rozsudku okresného súdu zo 4. októbra 2000, mohol z tohto spisu zistiť, že okresný súd nerozhodol o žiadosti navrhovateľ'a z 23. októbra 2000 o nahliadnutie do spisu a vyhotovenie kópií zápisníc o výsluchu navrhovateľ'a v prípravnom konaní a kópie zápisnice z hlavného pojednávania na okresnom súde dňa 4. októbra 2000. Keby bol okresný súd tejto žiadosti vyhovel, nepochybne by o tom musel existovať v spise dôkaz (nahliadnutie do spisu a vyhotovenie fotokópií na okresnom súde alebo v ústave na výkon väzby).

Námietka o neumožnení navrhovateľ'ovi nahliadnuť do spisu a obstarat' si fotokópie časti spisu sa nachádza napokon aj v písomnom odôvodnení odvolania, ktoré mal krajský súd takisto k dispozícii.

Keďže podľa § 65 ods. 3 Trestného poriadku v konaní pred súdom obvinenému nemožno odprieť nazretie do spisu a tento úkon, ako aj obstaranie fotokópií časti

spisu sú nevyhnutné na riadne uplatnenie osobnej obhajoby, bolo povinnosťou krajského súdu už označenú navrhovateľovu žiadosť a námietku riešiť.

Krajský súd mohol pred tým, ako konal verejné zasadnutie a rozhodol o odvolaniach, napr. uložiť okresnému súdu, aby sám žiadosti navrhovateľa z 23. októbra 2000 vyhovel a umožnil mu nahliadnuť do spisu a obstarat' si kópie časti spisu, prípadne žiadosti navrhovateľa mohol vyhovieť krajský súd sám.

Keď krajský súd takto nepostupoval, nezabezpečil, aby navrhovateľ mohol nahliadnuť do spisu okresného súdu a obstarat' si kópie časti spisu, ale napriek týmto nedostatkom právoplatne rozhodol uznesením sp. zn. 9 To 787/00 z 28. novembra 2000 o vine a treste navrhovateľa (zamietnutím jeho odvolania podľa § 256 Trestného poriadku), porušil jeho právo na obhajobu podľa čl. 50 ods. 3 ústavy.